

пашыраных сімвалаў у беларусаў. Бязрозка ці рабіна – вобраз дзяўчыны, клён (явар) – хлопца. Сям’я – чатыры крыжападобна спалучаныя разеткі, нярэдка ў арнаментальнай абмалёўцы.

Сучасныя майстры запазычваюць са скарбніц народнай культуры цудоўныя ўзоры, выкарыстоўваюць як старадаўнія, больш складаныя, так і новыя элементы.

Д. Грамадскі

РАЗВІЦЦЁ ПРАТЭЗЫ Ў БЕЛАРУСКАЙ МОВЕ (XX–XXI ст.)

Напачатку XX ст. у беларускай мове назіралася тэндэнцыя прыкрытасці складу. Гэта значыць, што наша мова імкнецца пакідаць як мага менш непрыкрытых складоў. Дзякуючы гэтай тэндэнцыі, мы можам назіраць такую з’яву, як пратэза. Браніслаў Тарашкевіч, яшчэ не валодаючы гэтым тэрмінам, азначаў яго як «прыдыханне». Мы можам адзначыць, што правіла, створанае Тарашкевічам, адрозніваецца ад таго, якое мы выкарыстоўваем у маўленні, а менавіта: пратэза [г] прадстаўлена толькі ў словах, што паходзяць ад кораня *гэт*; адсутнасць пратэзы [г], [в] перад [а]; пратэза [в] перад у, о ведае выключэнні.

Прычыны такіх разыходжанняў маглі быць рознымі, але некаторыя здаюцца найбольш імавернымі:

1. Тарашкевіч, ствараючы сваё правіла, абапіраўся на заходнебеларускія гаворкі, што парадзіла неадпаведнасць правіла рэальнай сітуацыі.

2. Рэформа 33-га года ставіла на мэце спрасціць правілы, не ўлічваючы больш рэдкія фанетычныя асаблівасці, якія не падпарадкоўваліся сістэматыцы. Праз вузкі ўзус беларускай мовы частка лексікі, што перадавала гэтую з’яву, знікла, таму зараз мы можам назіраць толькі яе фантомы.

Намі былі правераны абедзве гіпотэзы з дапамогай дыялекталагічных слоўнікаў. Па-першае, Браніслаў Тарашкевіч не ўзяў гэтыя пратэзы, скажам, толькі з віленскіх гаворак, бо мы маем пацверджанне іх наяўнасці ў гаворках і друку дзякуючы дыялекталагічным слоўнікам Чэрвеншчыны (1929) і Віцебшчыны (1927), а таксама слоўніку «Нашай Нівы» (*вастрог, ваканіца, варха, вастрыць, гавечка*).

Актуальнасць гэтай з’явы сёння таксама мае месца. Паводле сучасных слоўнікаў і этнаграфічных даследаванняў пратэзы [г] і [в] перад [а] акрэслены як дыялектычныя з’явы заходніх гаворак Беларусі і часткі Палесся. Нам удалося падцвердзіць факт найбольшага распаўсюду гэтых пратэз як на захадзе Беларусі, так і іхнюю наяўнасць у цэнтральнай частцы краіны (*вакно, вакурат, гандарак*) (Слоўнік цэнтральных раёнаў Беларусі).

На жаль, усходняя і паўночная часткі Беларусі сціпла прадстаўлены дыялекталагічнымі слоўнікамі, што не дае права дакладна сцвярджаць пра наяўнасць ці адсутнасць там пратэзы.

Вынікам працы лічу абгрунтаванне неабходнасці разгляду варыянтнага напісання некаторых слоў, што гістарычна ўжываліся з пратэзай, напрыклад *вакно* і *вастрог*, якія і зараз актыўна сустракаюцца ў друку. Было даказана,

што пратэза [г] не толькі распаўсюджана ў гаворках заходняй Беларусі, але і ў цэнтральнай частцы краіны. Трэба звярнуць увагу на неабходнасць дзялэкталагічных даследаванняў усходняй і паўночнай часткі Беларусі. Далейшай перспектывай развіцця працы можа стаць непасрэднае даследаванне сучаснага стану лексікі ўсходніх раёнаў Беларусі на наяўнасць пратэзы [г], [в] перад [а].

Ю. Долмат

АСАБЛІВАСЦІ ПАЭТЫЧНАЙ ВОБРАЗНАСЦІ ФРАНТАВОЙ ПАЭЗІІ А. КОРШАКА

Гібель таленавітай творчай моладзі на франтах Другой сусветнай вайны была вялікай стратай для нацыянальнай літаратуры. Для многіх з тых, хто загінуў, яшчэ толькі займаўся жыццёвы зolak і распачынаўся шлях у літаратуру, але смерць без шкадавання падкошвала будучыню беларускага мастацкага слова.

Сярод маладых паэтаў вылучаўся сваім паэтычным патэнцыялам Аляксей Коршак. Вершам паэта ўласцівы асаблівы светлы лірызм, сардэчнасць і душэўная цеплыня. Аналіз паэзіі Коршака паказвае, што паэт – лірык-імпрэсіяніст. Такім ён і застаўся ў творах ваеннага часу. Яшчэ ў даваенны перыяд паэт авалодаў адметным прыёмам: дэлегаваць уласныя інтымныя пачуцці вобразамі прыроды. Гэты прыём ён задзейнічае і ў ваеннай паэзіі, якая вылучаецца адсутнасцю лозунгавасці і пафаснасці, уласцівай большасці паэтычных твораў беларускай літаратуры ваеннага часу. У яго паэзіі прысутнічае камернасць, элегічнасць, рэфлексійнасць, моцны асабовы пачатак. У вершах «Паранены», «Гарачынь», «Расстрэл» гэтыя адметныя рысы спалучаюцца з трагізмам і сапраўдным драматызмам у асэнсаванні вайны і ўласнага лёсу. Асаблівая эмацыянальная напружанасць верша «Расстрэл» узмацняецца тым, што на сваёй зямлі, прыгажосць, якую паэт так глыбока адчувае і якая цяпер акупавана ворагам, яму пагражае смяротная небяспека: *“Па-над возерам вербы...//Іх мой шлях не міне...//Тры маўклівыя стрэльбы//праважаюць мяне.”* Але магчымая гібель не палохае, бо яго прыме ў сваё ўлонне родная зямля і праз гэта ён набудзе неўміручасць: *“Дык страляйце! Ўсё роўна//не забіць мяне вам!”*. У вершах паэта Радзіма, Беларусь, увасоблена ў канкрэтных вобразах прыроды. У вершы «Паранены», які А. Коршак напісаў як быццам рэквіем самому сабе, лірычны герой са шчымлівым болям развітваецца з родным краем: *“От і ўсё...//За светлы край азёрны,//За вясну ў палёх,//Неба сіняе у кроплях зорных//Я навек тут лёг”*. Роспач маці над загінутым сынам параўноўваецца з крыкам кнігаўкі: *“Дзесці плача кнігаўка... Ці маці...”*

Нават у час ваенных выпрабаванняў паэт не перастае быць тонкім лірыкам, звяртаецца да такіх агульначалавечых тэм, як сяброўства і каханне, успамінае мірны час, салаўіныя ночы і прыгажосць прыроды: *“Часам зморыцца думка ад грывотаў і бітваў...//Стукне сэрца ў грудзёх так: цішыні б*